

Atgofion am *Kristallnacht*: Dinistr a Dianc

CANLLAWIAU I ATHRAWON

Mae hwn yn un o ddau adnodd ar bwnc *Kristallnacht* ac un o 20 am yr Holocaust a Chymru.

Mae'n cyflwyno *Kristallnacht* i'r dysgwyr trwy ddefnyddio tystiolaeth Julius Weil, un a oroesodd yr Holocaust ac a fu'n byw yng Nghymru.

Oedran: 9-14.

1. DIBEN YR ADNODD

Mae dysgu am yr Holocaust trwy enghreifftiau lleol yn galluogi'r dysgwyr i **ddarganfod eu treftadaeth a datblygu ymdeimlad o le a chynefin**. Mae hefyd yn cael gwared ar y syniad o 'aralledd' ('*otherness*') – sef bod hyn wedi digwydd i bobl eraill mewn man arall ac ar adeg arall – ac, yn lle hynny, **mae'n creu teimladau o gysylltiad ac empathi**.

2. NODAU DYSGU

Nod yr adnodd yw galluogi'r dysgwyr i:

1. Archwilio materion moesegol a moesol y gorffennol a'r byd cyfoes, ac ymgysylltu â chysyniadau o ran rhagfarn, gwahaniaethu, gwrthsemitiaeth, eithafiaeth, cydraddoldeb, goddefgarwch, dynoliaeth, cyfrifoldeb, da a drwg, gwneud cysylltiad rhwng problemau'r gorffennol a'r presennol, ac ystyried beth sy'n digwydd yn lleol ac yn fyd-eang heddiw.
2. Datblygu meddwl beirniadol a myfyriol.
3. Magu hyder a chadernid a meithrin empathi: Dod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau eu hunain wrth iddynt gyfranogi mewn gweithgareddau gydag eraill, a chydabod bod gan bobl eraill brofiadau a theimladau.
4. Dod yn ddinasyddion cyfrifol yng Nghymru a'r byd ehangach.

3. FFOCWS YR ADNODD

1. Mynd ati mewn modd beirniadol i adolygu'r modd y mae digwyddiadau'r gorffennol a digwyddiadau cyfoes yn cael eu canfod, eu dehongli, a'u cynrychioli; ffurfio eu safbwynt eu hunain a meithrin hunanymwybyddiaeth.
2. Dadansoddi tystiolaeth yn feirniadol a'i gwerthuso; dehongli a syntheseiddio gwybodaeth; dod i gasgliadau gwybodus am y byd, a'i orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol.
3. Dysgu am gymhlethdod cymdeithasau dynol a'r amrywiaeth ynddynt, ac effaith gweithredoedd a chredoau.

4. Datblygu dealltwriaeth o heriau a chyfleoedd yn eu bywydau personol ac yn y gymdeithas yn ehangach, ac ystyried sut i ymateb yn foesebol.

4. PA SGILIAU, GWYBODAETH A PHROFIAD Y MAE'R ADNODD YN HELPŪ I'W DATBLYGU?

Dangosyddion dysgu:

1. Gwybodaeth am *Kristallnacht* a dealltwriaeth ohono (e.e., beth ydoedd, pam y digwyddodd, a phwy a gafodd ei dargedu) a'i gysylltiad â Chymru (e.e. ffoaduriaid a oedd yn blant yn dod i Gymru).
2. Y gallu i ddarganfod, gwerthuso'n feirniadol, a defnyddio ffynonellau hanesyddol gwahanol (e.e., hanesion llafar a ffotograffau) i ffurfio a mynegi eu barn, eu safbwynt, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth eu hunain.
3. Dealltwriaeth o gysyniadau moesebol a moesol (e.e., gwahaniaethu, hiliaeth, gwrthsemitiaeth, a phwysigrwydd gwerthoedd democrataidd a hawliau dynol).
4. Y gallu i wneud cysylltiad rhwng gwahaniaethu ar sail hil, ethnigrwydd a chrefydd yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes, ac ystyried yr hyn sy'n digwydd heddiw yng Nghymru, y DU, a'r byd (e.e., ffoaduriaid sy'n dod i'r DU/i Gymru).
5. Deall bod gan bobl greddoau, gwerthoedd, a phrofiadau gwahanol, a pharchu anghenion a hawliau pobl eraill.
6. Deall effaith gweithredoedd a chreddoau pobl (e.e., ymgyrch achub *Kindertransport*), gan gynnwys effaith eu dewisiadau, eu penderfyniadau a'u gweithredoedd eu hunain.
7. Y gallu i weithio'n rhan o dîm.
8. Profiad o gymryd rhan mewn trafodaethau a thasgau grŵp.
9. Dod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau, eu gwerthoedd a'u credoau eu hunain a gallu eu cyfathrebu.
10. Meithrin empathi tuag at bobl eraill a'u hamgylchiadau/a'r heriau y maent yn/wedi eu hwynebu, e.e. plant a ddaeth i'r DU ar *Kindertransport*, neu ffoaduriaid modern.
11. Y gallu i adnabod her a chyfle yn eu bywyd eu hunain, ac ystyried sut i ymateb yn foesebol a beth a fydd effaith eu hymateb.

5. Y MODD Y MAE'R ADNODD YN CEFNOGI DYSGU MEWN CYD-DESTUNAU LLEOL (CYNEFIN), CENEDLAETHOL A RHANBARTHOL

Mae'r adnodd yn galluogi'r dysgwyr i glywed straeon pobl yr effeithiwyd arnynt yn uniongyrchol gan yr Holocaust ac a oedd yn byw yng Nghymru. Dyma hanesion pobl a oedd yn rhan o'u cymunedau Cymraeg lleol ac a gyfrannodd atynt. Ymgartrefodd y bobl hyn a chael teuluoedd yma, ac mae eu hanes yn rhan o stori Cymru.

Gall yr enghreifftiau lleol hyn helpu'r dysgwyr i ddeall y cysylltiad rhwng hanes Cymru a digwyddiadau byd-eang megis yr Ail Ryfel Byd a'r Holocaust.

6. GWYBODAETH GEFNDIR

Gwybodaeth am *Kristallnacht*:

Ar 9 a 10 Tachwedd 1938, cynhaliodd y gyfundrefn Natsïaidd gyfres o ymosodiadau o'r enw 'pogromau' yn erbyn y boblogaeth Iddewig yn yr Almaen ac yn nhiriogaethau meddianedig eraill y Natsïaid. Daeth y digwyddiad hwn yn hysbys fel *Kristallnacht* neu 'Noson y Gwydr Toredig' oherwydd y gwydr chwilfriw a lenwai'r strydoedd ar ôl y fandaliaeth a'r dinistr i synagogau, a busnesau a chartrefi a oedd yn eiddo i Iddewon. Mae'r adnodd hwn yn archwilio atgofion Julius Weil am y digwyddiad dinistriol hwn. Daeth Julius i'r DU ar *Kindertransport* yn 1938; bu'n byw gyntaf yn Lloegr ac yna yng Nghymru. Bu farw Julius yng Nghaerdydd yn 2021.

Trosolwg:

Daeth Hitler i rym yn 1933 a digwyddodd *Kristallnacht* yn 1938. Roedd yr hyn a arweiniodd at *Kristallnacht*, y digwyddiad ei hun a'r canlyniadau, i gyd yn rhagarweiniad hollbwysig i'r Holocost a gyflawnwyd gan yr Almaen Natsïaidd a'i chydweithredwyr yn ystod yr Ail Ryfel Byd.

7. SYNIADAU a CHWESTIYNAU

1. Mae'r adnodd hwn yn gyfle i archwilio a gwneud cysylltiad rhwng gwahaniaethu ar sail hil, ethnigrwydd a chrefydd yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes (**nod dysgu 1**).

Mae'r adnodd yn galluogi'r dysgwyr i archwilio'r cysylltiad rhwng gwahaniaethu ac erledigaeth yn achos Iddewon yr Almaen Natsïaidd (*Kristallnacht* a chyfreithiau gwrth-Iddewig) a rhagfarn, gwahaniaethu, ac erledigaeth cyfoes, a hynny'n lleol, yng Nghymru, ac yn y byd ehangach.

Cwestiynau:

- Beth oedd *Kristallnacht*?
- Pam y digwyddodd *Kristallnacht*?
 - Beth oedd y rheswm dros y fandaliaeth a'r dinistr i synagogau, a busnesau, ysgolion a chartrefi a oedd yn eiddo i Iddewon?
 - Pam y cafodd yr Iddewon eu herlid, eu harestio, a'u cludo i'r gwersylloedd crynhoi?
- Pwy a beth a gafodd eu targedu yn ystod *Kristallnacht*?
- Pwy oedd y cyflawnwyr?
- Beth oedd effaith *Kristallnacht*?
- Beth sy'n digwydd yn y byd ac yng Nghymru heddiw? A wahaniaethir yn erbyn pobl a'u herlid o hyd? Anogwch y dysgwyr i ystyried y gwahaniaethu y mae pobl yn ei brofi oherwydd eu hethnigrwydd, eu crefydd, eu diwylliant, eu hiaith, eu hanabledd, a'u cyfeiriadedd rhywiol.

2. Gellir defnyddio'r adnodd i hybu meddwl beirniadol a myfyriol (**nod dysgu 2**).

Meddwl yn feirniadol: Mae'n annog y dysgwyr i ofyn cwestiynau, i werthuso'r wybodaeth yn feirniadol, ac i gymryd rhan mewn trafodaeth ystyrllon.

Meddwl myfyriol: mae'n annog y dysgwyr i ddadansoddi'r wybodaeth a llunio barn am yr hyn sydd wedi digwydd.

Cwestiynau:

- Beth y mae'r dysgwyr eisoes yn ei wybod am y pwnc hwn?
- Sut y mae'r wybodaeth newydd hon yn cysylltu â'r hyn y maent wedi'i ddysgu o'r blaen?

3. Gellir defnyddio'r adnoddau i:

- Archwilio a nodi profiadau a theimladau pobl a ffodd rhag erledigaeth y Natsiaid ac a ddaeth i'r Deyrnas Unedig, yn blant a oedd yn ffoaduriaid, ar *Kindertransport*.
- Galluogi'r dysgwyr i ddod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau eu hunain, ac i fagu hyder a meithrin cadernid ac empathi (**nod dysgu 3**).

Cwestiynau:

- Beth a brofodd Julius Weil? Sut yr oedd yn teimlo?
- Sut deimlad yw cyrraedd lle nad ydych erioed wedi bod ynddo o'r blaen?

4. Gellir defnyddio'r adnodd i helpu'r dysgwyr i nodi annhegwch ac anghydraddoldeb yn eu bywyd personol ac yn y gymdeithas yn ehangach, ac i ystyried sut i herio hynny (**nod dysgu 4**).

Cwestiynau:

- Pa heriau y mae'r dysgwyr yn eu hwynebu yn eu bywydau eu hunain a pha gyfleoedd sydd ganddynt?
- Pa heriau a chyfleoedd y gall y dysgwyr eu nodi yng Nghymru ac yn y byd ehangach?
- Sut y mae'r dysgwyr yn ymgysylltu â heriau a chyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth? Sut y maent yn ymateb mewn ffordd foesegol?
- Pa gamau y gall y dysgwyr eu cymryd yn erbyn rhagfarn a gwahaniaethu?

8. YMCHWIL A RHAGOR O WYBODAETH

1. Cyflwyniad i addysgu a dysgu am yr Holocost:

Mae'r [Argymhellion ar gyfer Addysgu a Dysgu am yr Holocost](#) o eiddo'r Gynghrair Ryngwladol Cofio'r Holocost (IHRA) yn darparu gwybodaeth am pam, beth a sut o ran addysgu am yr Holocost.

Gall taflen waith Ymddiriedolaeth Addysgol yr Holocost (Holocaust Educational Trust), sef '[Defining the Holocaust](#)', gael ei defnyddio i gyflwyno pwnc yr Holocost i'r myfyrwyr; mae'n helpu'r dysgwyr i feddwl am y modd y mae'r Holocost yn cael ei ddiffinio a pham y mae'r mater o ddiffiniad yn bwysig.

2. Deunydd darllen pellach:

- I. Mae Gwyddoniadur yr Holocost (*Holocaust Encyclopaedia*) yr Holocaust Memorial Museum yn yr Unol Daleithiau yn darparu rhagor o wybodaeth am:
 - *Kristallnacht*:
 - [Pwy oedd y dioddefwyr?](#)
 - [Deddfwriaeth wrth-Iddewig yn yr Almaen cyn y rhyfel: 1937-1938.](#)
 - [Deddfwriaeth wrthsemitaidd 1933-1939.](#)
 - *Kindertransport*: [Kindertransport 1938-40.](#)

3. Rhestr o 20 adnodd am [yr Holocost a Chymru](#):

- [Kindertransport 1: Bywyd Iddewig yng Nghanolbarth Ewrop cyn yr Ail Ryfel Byd.](#)
- [Kindertransport 2: Y Daith i Brydain.](#)
- [Kindertransport 3: Cyrraedd Cymru.](#)
- [Kindertransport 4: Bywyd yng Nghymru.](#)
- [Atgofion o Kristallnacht: Dinistr a Dianc](#)
- [Atgofion o Kristallnacht: Y Bar Mitzvah olaf.](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Josef Herman.](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Heinz Koppel.](#)
- [Aero Zipp Fasteners yn Ystad Fasnachu Trefforest.](#)
- [General Paper & Box Manufacturing Company yn Ystad Fasnachu Trefforest.](#)
- ['Estroniaid Gelyniaethus' a Gwersylloedd Caethiwo.](#)
- ['Estroniaid Gelyniaethus' a Hawliau Dynol.](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig a oedd yn Weision Domestig.](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru a oedd yn Feddygon, Deintyddion a Nyrsys.](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig yn y Fyddin Brydeinig yn ystod yr Ail Ryfel Byd.](#)
- [Bywyd Crefyddol Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru.](#)
- [Y Gymraeg.](#)
- [Rhyddhad.](#)
- [Hunaniaeth.](#)
- [Cofio'r Holocost.](#)